
УДК 821.162.1.09+811.162.1(091) : 323.113(=161.2) : 37](100)

Jerzy Kowalewski
Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki, Lwów

MIEJSCE UKRAIŃSKICH POLONISTYK ZAGRANICZNYCH W GLOBALNYM SYSTEMIE KSZTAŁCENIA POLONISTYCZNEGO

Autor porusza kilka aspektów ukraińskich polonistyk: problemy definicyjne – którą formę kształcenia języka polskiego można uznać za polonistykę, obecność ukraińskich polonistyk w polonistycznym życiu naukowym w Polsce i w świecie, poziom kształcenia językowego, kształcenie praktyczne przyszłych nauczycieli, koordynację działań poszczególnych ośrodków polonistycznych. Została też zaprezentowana koncepcja integracji polonistyk ze szkolnictwem polskim na Ukrainie. W końcowej części artykułu autor przedstawia sugestie działań poprawiających funkcjonowanie polonistyk.

Słowa kluczowe: polonistyki na Ukrainie, język polski jako obcy, język polski na Wschodzie

Єжи Ковалевський. Місце українських іноземних полоністик у глобальній системі полоністичного навчання.

Автор порушує кілька аспектів діяльності українських полоністик: проблеми дефініції – яку форму навчання польської мови можна вважати полоністикою, присутність українських полоністик у науковому полоністичному житті в Польщі і у світі, рівень мовної освіти, практична підготовка майбутніх учителів, координація діяльності різних полоністичних осередків. Представлено також концепцію інтеграції полоністик із системою шкільної освіти в Україні. У заключній частині статті автор пропонує, яким чином можна покращити функціонування полоністик в Україні.

Ключові слова: полоністики в Україні, польська мова за кордоном, польська мова на Сході.

Jerzy Kowalewski. Place of Ukrainian Polish studies taken abroad in the global education system of Polish studies.

The author discusses several aspects of Polish studies in Ukraine: problems of definition - which form of the education can be considered Polish studies, presence of Ukrainian Polish studies in the academic life in Poland and in the world, the quality of language education, practical training of the future teachers, coordination of the activities of various Polish centres. The article also presents the concept of the integration of Polish studies with Polish education in Ukraine. In the final part of the article the author discusses suggestions of actions to improve the functioning of Polish studies.

Key words: Polish studies in Ukraine, Polish language abroad, Polish language in the East of Europe

„Ukraińska polonistyka jest jedną z najstarszych w świecie” [23, s. 7-35] – słowami jednego z najwybitniejszych współczesnych polonistów na Ukrainie, prof. Rostysława Radyszewskiego, należałoby zacząć ten referat, by potem przybliżyć choć z grubsza historię polonistyki na Ukrainie. Nie uczynię tego jednak – zadanie po prostu mnie przerasta. Należałoby bowiem przenieść się do czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów (a może jeszcze wcześniej, przed Unię Lubelską), by potem wymieniając choć kilku przedstawicieli polonistów w różnych najwcześniejszych ośrodkach (Charkowie, Kijowie, Czernihowie) przejść wreszcie do czasów nam bliższych: zaborów, czasów II Rzeczypospolitej, okresu powojennego. Tego dzieła podjął się już wspomniany wyżej R. Radyszewski, który stworzył monumentalne dzieło *Ukraińska polonistyka: problemy, szkoły, sylwetki* [24]. Pozostaje mi jedynie z pokorą odesłać zainteresowanych do tego dzieła; sam też będę czerpał z tego źródła, aby spróbować opisać stan zagranicznej

polonistyki ukraińskiej w roku 2015. Trzeba bowiem zauważyć, że mówienie o polonistyce zagranicznej na Ukrainie może dotyczyć tylko okresu II RP (za Zbruczem), PRL i czasów już nam współczesnych (po zaistnieniu państwa ukraińskiego). Nieporozumieniem jest mówienie o polonistyce zagranicznej w czasie zaborów (skoro nie było granicy i państwa polskiego), polonistykach na polskich uczelniach na terenach dzisiejszej Ukrainy wchodzących w skład II RP, jak też ich kontynuacjach w czasie II wojny światowej i tuż po niej.

Powinniśmy też na wstępie uściślić zakres naszych poszukiwań: przez termin polonistyka zagraniczna uważam istnienie struktury badawczo-dydaktycznej, kształcącej polonistów (w różnych formach), na wyższej uczelni na Ukrainie. Obok tak rozumianych polonistyk istnieją ośrodki polonistyczne w instytucjach badawczych i na uniwersytetach, gdzie działają naukowcy – m.in. realizując swoje zainteresowania badawcze językiem polskim, najczęściej zaś polską literaturą. Koniecznie trzeba tu wspomnieć takie instytucje jak Instytut Literatury Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Instytut Wiedzy o Sztuce, Folklorystyce i Etnologii im. M.T. Rylskiego NAN Ukrainy, Instytut Językoznawstwa im. O.O. Potebni (Kijów), Instytut Języka Ukraińskiego (Kijów), Narodowa Biblioteka Ukrainy W.I. Wernadskiego (badania bibliograficzne, Kijów) [24, s. 40, 50, 56, 66]. Ale nie można nie zauważyć też działalności instytucji w mniejszych ośrodkach, np. Centrum Polonistycznego w Żytomierzu, Polonistycznego Naukowo-Informacyjne Centrum im. Igora Menioka w Drohobyczu, badań nad archiwami w Niżynie, Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu i wielu innych. Ich ogromne grono zostało opisane we wspomnianym wyżej dziele prof. Radyszewskiego, a ich spuścizna wydawnicza czeka dopiero na systematyczne opracowanie – a jest to spuścizna imponująca. W samym tylko dziele *Ukraińska polonistyka* można doliczyć się kilkuset nazwisk badaczy polszczyzny i tytułów publikacji.

Niestety, prace te, są w zdecydowanej większości nieznane w Polsce. Rzadko znajdują się w bibliografiach pisanych w Polsce prac studentów: od prac rocznych przez prace licencjackie i magisterskie po doktoraty. Rzadko też ukraińscy poloniści goszczą na polskich uniwersytetach z wykładami gościnnymi lub na konferencjach – choć niektórzy z nich pracują na polskich uczelniach. I tak np. w ramach kongresów polonistyki zagranicznej (o różnych nazwach) wystąpili następujący poloniści z Ukrainy:

	Prace literaturoznawcze:	Prace językoznawcze i in.
Warszawa (1998) [20] Uczestnicy dyskusji panelowych: Rościśław Radyszewski (Kijów), Roman Małowski (Kijów), Jarosław Isajewicz (Lwów, NANU).	Brak referatów, jedynie przedstawienie ośrodków, w tym polonistyki kijowskiej na podstawie informacji Tatiany Czernysz i Romana Małowskiego.	
Gdańsk (2001) II Kongres Polonistyki Zagranicznej Też udział w dyskusjach panelowych, m.in. R. Radyszewskiego (Kijów), T. Biłenko (Drohobycz), S. Jakowenko (Kijów), T. Prysiażnego (Tarnopol)	Wiera Meniok (Drohobycz), Akceptacja uniwersalnych kategorii poezji polskiej w ponadnarodowej przestrzeni interpretacyjnej. Igor Meniok, Uniwersalny model kultury w twórczości literackiej Brunona Schulza	W. Kemin (Drohobycz), Wymiary lingwistyczne problemów europejskiej edukacji.

<p>Poznań (2006) [12]. III Kongres Polonistyki Zagranicznej</p>	<p>Serhij Jakowenko (Kijów), Polska i ukraińska krytyka wczesnomodernistyczna. Niektóre paralele. Natalia Liszczyńska (Tarnopol), Psychologiczne aspekty zła we współczesnej powieści polskiej i ukraińskiej. Stefan Chwin – Walerij Szewczuk.</p>	<p>Oksana Baraniwska (Iwano-Frankiwska), Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Lesia Biłeńka-Swystowycz (Lwów), Zagadnienia metodyki a układanie słowników dwujęzycznych i tematycznych. Julia Dilna (Lwów), Funkcjonowanie innowacji frazeologicznych w utworze literackim. Na materiale utworów Izabeli Sowry. Aleksander Gadomski (Symferopol), Teolingwistyka: problem stylu religijnego. Ała Krawczuk (Lwów), Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją. Lesia Korol (Lwów), Kłopoty Ukraińców z polską etykietą językową. Helena Wojcewa (Odessa), Podstawowe elementy językowego obrazu świata polskiego marynarza.</p>
<p>Kraków (2008) [19]:</p>	<p>Iryna Frys (Lwów), Motyw poszukiwania Raju Utraconego w twórczości Tadeusza Nowaka. Sergiej Jakowenko (Kijów), Antropologia literacka a tożsamość nauki o literaturze.</p>	<p>Ała Krawczuk (Lwów), Między poprawnością a niepoprawnością. Źródła kodyfikacji normy w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Aleksander Gadomski (Symferopol), Teolingwistyka. O kierunkach badań języka religijnego.</p>
		<p>Oksana Ohoriłko, Poza granicami ogólnopolskiej normy. Osobliwości składni rzędu i zgody w polszczyźnie Lwowa (na przykładzie tekstów prasowych). Oksana Łozińska (Lwów), Między mimią a frazeologią. Polskie frazeologizmy kinematyczne na określenie emocji gniewu. Lesia Korol (Lwów), Wielojęzyczność i kompetencja językowa uczniów polskich szkół we Lwowie (na podstawie kwestionariuszy). Julia Dilna (Lwów), Frazeologia a kreowanie językowego obrazu świata we współczesnej prozie młodzieżowej.</p>
<p>Opole (2012):</p>	<p>Natalia Sydiaczenko (Kijów), Koncept RZEKA w idiolekcie artystycznym Czesława Miłosa. Oksana Szewcowa (Lwów), Antroponimia kobieca w utworach Elizy Orzeszkowej.</p>	<p>Natalia Szumlańska (Żytomierz), Sytuacja języka polskiego na Ukrainie. Ała Krawczuk (Lwów), Osobliwości etykiety językowej Polaków na Ukrainie – między poprawnością a akceptowalnością. Maria Zielińska (Lwów), Odstępstwa od ogólnopolskiej normy składniowej w polszczyźnie młodzieży pochodzenia polskiego na Ukrainie Zachodniej. Julia Sahata, Zmiany we współczesnej polskiej frazeologii zwierzęcej.</p>

		Oksana Łozińska (Lwów), Czy strach ma wielkie oczy? Konceptualizacja strachu w polskiej i ukraińskiej frazeologii mimicznej. Krystyna Nikołańczuk (Lwów), Starość człowieka w polskiej frazeologii. Ała Krawczuk (Lwów), Polonistyka we Lwowie.
Razem: Udział wzięło 33 naukowców. Jednokrotnie: 19 Dwukrotnie: 5 Trzykrotnie: 2 Czterokrotnie: 0 Pięciokrotnie: 0	Razem: Referatów literaturoznawczych: 8	Razem: Referatów pozostałych: 21

W dwu największych stowarzyszeniach w Polsce skupiających też zagranicznych polonistów jedynie w Stowarzyszeniu „Bristol” można wśród członków odnaleźć dwa nazwiska: Anny Homy (Czerkasy) i Moniki Valkovej-Maciejewskiej (Dniepropietrowsk) [31]. W Międzynarodowym Studium Studiów Polonistycznych nie ma nikogo [34].

Polonistyk ukraińskie są częścią globalnej sieci polonistyk zagranicznych. Jak niewiele o nich wiadomo w Polsce mogą świadczyć fragmenty *Raportu Komisji Polonistyk Zagranicznych Komitetu Nauk o Literaturze PAN*. Raport ten, poza nieścisłościami, charakteryzuje się dużym stopniem ogólności, np. brakuje zdefiniowania, jaką formę nauczania polszczyzny uznają autorzy raportu za polonistykę: „Uzyskano informacje o następujących polonistykach: Ukraina: Kijów, Lwów, Łuck, Bierdiańsk, Odessa, Chmielnicki. (...) Tak np. (...) w Łucku specjalność polonistyczna znajduje się w Katedrze Języków Obcych Wydziału Stosunków Międzynarodowych Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki; w Bierdiańsku jako Centrum Języka i Kultury Polskiej Berdiańskiego Uniwersytetu Zarządzania i Biznesu; w Odessie jako Katedra Językoznawstwa Ogólnego i Słowiańskiego, specjalizacja „język polski” na Odeskim Uniwersytecie Narodowym imienia I.I. Miecznikowa, zaś w Chmielnickim jako część katedry słowianistyki, (specjalność – nauczycielska i translatorska) na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. (...) Niestety, nie wszystkie ośrodki polonistyczne udało się rozpoznać. Z ułamkowych informacji wiadomo, że aktywnie działa polonistyka w Czerniowcach (Ukraina), niewiele wiadomo o Tarnopolu i Iwano-Frankiwsku [33].

Niezwykle trafnej diagnozy sytuacji polonistyk zagranicznych dokonał Jan Mazur. W swym referacie z 2011 roku wyróżnił 1) polonistykę „pełną”, 2) jako specjalizację w ramach określonego kierunku studiów, 3) jako rozbudowany lektorat o wykłady monograficzne, 4) jako sam lektorat. Wskazał też na problemy samych polonistyk, np. kadrowe, z naborem, formalne, administracyjne, ekonomiczne, związane ze współpracą z polonistykami krajowymi [13]. O tak szeroko rozumianych polonistykach ukraińskich rozmawiano już niejednokrotnie, m.in. w 2007 roku w Kijowie miała miejsce międzynarodowa sesja naukowa „Europejski wymiar polonistyki ukraińskiej”. W trak-

cie konferencji wygłoszono ponad 50 referatów, dotyczących aktualnych problemów literatury i języka polskiego, komparatywistyki i kontaktów polsko-ukraińskich, dotyczących przede wszystkim polsko-ukraińskiego pogranicza.*

Celem niniejszego referatu jest postawienie kilku pytań dotyczących wyższego kształcenia polonistycznego na Ukrainie. Pierwsze, zasadnicze pytanie: ile jest polonistyk na Ukrainie? (W rozumieniu 1) polonistyka „pełną”, 2) jako specjalizacja w ramach określonego kierunku studiów). Poniższa tabela została przygotowana w oparciu o badania własne wykonane w ramach projektu *Koordinacja i wsparcie wyższego kształcenia polonijnego na Ukrainie* w roku akademickim 2015/2016., uzupełniona przez źródła podane w kolumnie *. Porządek alfabetyczny.

Miasto, uniwersytet.	Polonistyka w strukturze uniwersytetu	Informacje dodatkowe	*
Charków – Charkowski Narodowy Uniwersytet im. W.N. Karazina.	Wydział Filologiczny, Katedra Języka Ukraińskiego.	Pierwszy rok działania polonistyki. Liczba studentów (bakalawrat): 14	
Chersoń – Państwowy Uniwersytet Chersoński.	Wydział Historyczny, Katedra Języków Słowiańskich, specjalizacja język polski na filologii angielskiej.	Od 2003. Dyplom: filolog, nauczyciel języka angielskiego i literatury (magister lub specjalista). W suplemencie do dyplomu zaznacza się, że mają prawo do nauczania języka polskiego. Liczba studentów: 83. Studia pięcioletnie. Też jako przedmiot w Instytucie Języków Obcych (od 2004). Działa Ośrodek Języka i Kultury Polskiej.	[5]
Chmielnicki – Chmielnicki Uniwersytet Narodowy.	Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny, Katedra Filologii Słowiańskich, kierunek: translatoryka język polski / język rosyjski.	Dyplom: tłumacz z języka polskiego i rosyjskiego. Liczba studentów (bakalawrat): 72	[33]
Czerkasy – Narodowy Uniwersytet im. B. Chmielnickiego.	Katedra Teorii i Praktyki Przekładu, Kierunek: ukraińsko-rosyjski przekład z drugim językiem polskim, specjalność: przekład języków słowiańskich.	Rok powstania: 2002. Dyplom: tłumacz z języka rosyjskiego i polskiego, nauczyciel języka rosyjskiego i polskiego. Liczba studentów: 34.	[2 4 , s. 124]

* Organizatorami był prof. R. Radyszewski i skupieni wokół niego naukowcy z Katedry Polonistyki Narodowego Uniwersytetu imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie, Instytutu Literatury Ukraińskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Pedagogicznego w Humanu, Narodowy Uniwersytet Podatkowy w Irpieniu i Polski Związek Naukowców Polskiego Kulturalno-Oświatowego Towarzystwa „Odrodzenie” w Berdiańsku [30].

Drohobycz – Uniwersytet Pedagogiczny im. I. Franki.	1) Instytut Języków Obcych, kierunek: j. angielski i j. polski. 2) Wydział Filologiczny, Katedra Języków Słowiańskich, specjalizacja język i literatura ukraińska oraz język i literatura polska. 3) Studia podyplomowe: nauczyciel języka polskiego.	Liczba studentów: 137 Rok powstania: 1992. Liczba studentów: 21 Liczba studentów: 64	[21]
Iwano-Frankiwsk – Narodowy Uniwersytet Przykarpacki im. W. Stefanyka.	Instytut Filologii, Katedra Języków Słowiańskich, Specjalizacja język i literatura polska.	Rok powstania: 1993. Liczba studentów: 137 Od lat 70. XX w. funkcjonowało kółko polonistyczne. Istnieje Centrum Polonistyczne (2001) – m.in. kursy, coroczny konkurs ortograficzny.	[9]
Kamieniec Podolski – Ukraiński Uniwersytet Państwowy im. I. Ohijenki	Wydział Filologii Obcej, kierunek: filologia polska.	Od 2015. Wcześniej była filologia polska od 2002 do 2009. Studia połączone były z filologią angielską i specjalizacją pedagogiczną:	[11]
		dyplom – nauczyciel języka angielskiego i polskiego oraz literatury światowej. Obecnie studia 4-letnie (bakalawrat). Język polski jest też jako drugi na filologii angielskiej, niemieckiej. Liczba studentów: 12.	
Kijów – Państwowy Uniwersytet im. T. Szewczenki.	Instytut Filologii, Katedra Polonistyki.	Rok powstania: 2000 Od 1994 – coroczny nabór na studia polonistyczne (wcześniej co dwa lata). 1998 – powołanie studiów magisterskich dla specjalności polonistycznej. Dyplom: nauczyciel / wykładowca języka polskiego i języka ukraińskiego. Liczba studentów: 75.	[22], [4]
Kijów – Kijowski Uniwersytet im. B. Gryneczenki.	Instytut Humanistyczny, Katedra Języka Angielskiego, specjalizacja język polski na filologii angielskiej.	Dyplom (planowany): filolog angielski z językiem polskim. Liczba studentów: 72. Na razie studia doszły do III roku.	

<p>Kijów – Narodowy Uni- wersytet Peda- gogiczny im. M. Drogomanowa.</p>	<p>Wydział Języków Obcych, kierunek: język angielski i język polski.</p>	<p>Wcześniej (od 1999 r.) istniała specjal- ność: język rosyjski i polski i literatura obca. Dyplom (planowany): filolog angielski z językiem polskim. Liczba studentów: 36. Na razie studia doszły do III roku.</p>	<p>[24, s. 67]</p>
<p>Lwów – Narodowy Uni- wersytet im. I. Franki.</p>	<p>Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Polskiej.</p>	<p>Rok powstania: 2004 (z Katedry Filolo- gii Słowiańskiej). Status filologii obcej. Dyplom: język polski i język ukra- iński (II specjalizacja) Liczba studentów: Studia dzienne: 142. Studia zaoczne: 51.</p>	<p>[6], [8]</p>
<p>Łuck – Wschodnioeu- ropejski Uniwer- sytet Narodowy im. Ł. Ukrainki.</p>	<p>1) Instytut Filologii i Dziennikarstwa, Katedra Filologii Słowiań- skich, specjalność język polski i literatura. 2) Wydział Stosunków Międzynarodowych, Katedra Języków Obcych, specjalność tłumacz języka polskiego.</p>	<p>Rok powstania: 2006. Dyplom: specjalista / magister: język polski i literatura i język angielski. Liczba studentów: 90. Działa Instytut Polski, wydawane jest czasopismo naukowe „Ukraina i Polska: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” (serie: filologia, politolo- gia, historia).</p>	<p>[18]</p>
<p>Mariupol – Mariupolski Państwowy Uni- wersytet Humani- styczny</p>	<p>Fakultet Filologiczny, Katedra Filologii Rosyjskiej, specjalność przekład – język ukra- iński / rosyjski / polski.</p>	<p>Od 2001. W 2010 powstało Cen- trum Kultury Polskiej.</p>	<p>[24, s. 138]</p>
<p>Odessa – Odeski Uniwer- sytet Narodowy im. I.I. Mieczni- kowa</p>	<p>Wydział Filologiczny Katedra Języków Obcych i Słowiańskich, specjalizacja język polski na filologii ukraińskiej i an- gielskiej.</p>	<p>Dyscyplina fakultatywna od 1968 roku w Katedrze Ogólnego i Słowiańskiego Ję- zykoznaństwa. Od 2003r. specjalizacja. Od początku nastawienie komunikacyjne. Od 2007 istnieje gabinet języka polskiego. Dyplom (tylko magisterski): fi- lolog ukraiński, rosyjski, literatura obca i język polski. Liczba studentów: 50</p>	<p>[24, s. 136, 137]</p>
<p>Równe – Uniwersytet Sławi- nistyczny w Kijo- wie (filia).</p>	<p>Instytut Słowianoznaw- stwa, Wydział Humanistyczny, Katedra Polonistyki.</p>	<p>Od 2006 w ramach Katedry Języków Słowiańskich. Studia dzienne i zaocz- ne (teoretycznie), dyplom „specjalisty (język polski i język angielski (co drugi rok, z czeskim)) filologii o specjalności wykładowcy języków obcych i literatu- ry obcej oraz tłumacz”.</p>	<p>[28]</p>
		<p>Liczba studentów: Studia dzienne: 22.</p>	

Jeżeli program „Koordinacja i wsparcie wyższego kształcenia polonijnego na Ukrainie” będzie kontynuowany, w przyszłym roku akademickim zostanie sporządzona dokładna mapa pozostałych ośrodków polonistycznych: naukowych i edukacyjnych (lektoraty). Warto jednak już teraz wspomnieć o kilku z nich, które wyróżniają się spośród dziesiątek (setek?) pozostałych.

Zasłużoną placówką jest Centrum Polonistyczne w Żytomierzu na Żytomierskim Uniwersytecie Państwowym im. I. Franki. To ogólnouniwersytecka struktura przy Katedrze Języków Słowiańskich i Germańskich. W 1992 powstał Gabinet Języka Polskiego. Wydawane jest czasopismo naukowe „Ukraińska Polonistyka”. Główne kierunki działalności Centrum to: nauczanie języka polskiego studentów (nauczany jest na wielu kierunkach i specjalnościach – w sumie corocznie z lektoratów korzysta kilkaset studentów w ramach przedmiotu do wyboru – szczególnie w Instytucie Filologii i Żurnalistyki i na Wydziale Historycznym), wydawanie „Ukraińskiej Polonistyki”, badania naukowe dotyczące szeroko rozumianej polskości, organizacja konferencji naukowych, seminariów, wykładów, warsztatów dla nauczycieli polonistów, promocja kultury polskiej wśród studentów, współpraca ze organizacjami społecznymi Żytomierszczyzny, Ukrainy i Polski. W 2002 r. na Wydziale Filologicznym została otwarta specjalność: język ukraiński oraz język polski, a dwa lata później – specjalność: język angielski oraz język polski na Wydziale Języków Obcych. Niestety – obecnie ta forma polonistyki nie istnieje, ale planowana jest reaktywacja [15], [16], [17], [35]. Takich miejsc, gdzie polonistyka wygasła, jest – niestety – więcej. Przykładem udanej, miejmy nadzieję, reaktywacji jest Kamieniec Podolski (w tabeli), Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M. Drogomanowa w Kijowie (w tabeli), planowana reaktywacja (na poziomie bakalawratu) jest też w Tarnopolu na Uniwersytecie Pedagogicznym. Polonistyka istniała tam w formie specjalności: ukraiński język i literatura, język polski i literatura obca. Absolwenci otrzymywali dyplom: nauczyciel języka ukraińskiego i języka polskiego. Ostatni rok zakończył studia w 2015 roku. Język polski jako drugi język słowiański obecnie jest jeszcze na ukrainistyce – 1 semestr, jako drugi obcy, np. na turystyce (2 lata po 4 godziny tygodniowo). W Centrum Onomastycznym istnieje skromne zaplecze dydaktyczne. Katedra Polonistyki w obrębie Instytutu Sławistyki wygasła też na Kijowskim Uniwersytecie Sławistycznym w Kijowie, a specjalność polska istniała tam od 1994 r. [25]. Nie ma też (chwilowo?) polonistyki w Humanium na Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. P. Tyczyny, a była to specjalność ukraiński język i literatura oraz język polski [29]; nie ma też już specjalności język polski i literatura oraz język ukraiński i literatura na Wydziale Filologicznym Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Berdiańsku [26].

Z kolei Narodowy Uniwersytet Akademia Ostrogska może się poszczycić oryginalnymi programami certyfikacyjnymi. Są to specjalne kursy przygotowawcze i egzaminy na wzór państwowych egzaminów certyfikatowych z jpjo. Wpisywanie tych egzaminów do dyplomów umożliwiałoby – chyba nie do końca słusznie – pracę w szkołach ukraińskich w charakterze nauczyciela języka polskiego. Oczywiście język polski istnieje tam też jako drugi język obcy lub przedmiot dodatkowy [7], [27].

W wielu ośrodkach istnieją centra polskie, wymieńmy tu choćby Polskie Centrum Kulturalno-Oświatowe w Humanium (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. P. Tyczyny, 2007); Polskie Centrum Naukowo-Oświatowe na Wydziale Filologicznym Pań-

stwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Berdiańsku (2005) [26], Naukowo-Badawczy Instytut Polonistyki na Czarnomorskim Uniwersytecie Państwowym im. P. Mohyły w Mikołajowie [32], Centrum Języka i Kultury Polskiej przy Katedrze Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Zarządzania i Biznesu w Berdiańsku [26]. To ostatnie jest przykładem współpracy z organizacjami polskimi na Ukrainie: Centrum jest prowadzone wspólnie z Polskim Kulturalno-Oświatowym Towarzystwem „Odrodzenie”. Również tu, jak w Ostrogu, absolwenci otrzymują na dyplomie informację w suplemencie, że uczyli się jpjo. Taką współpracę – z Domem Polskim – zobaczymy też w Czerniowcach na Uniwersytecie Narodowym im. J. Fedkowicza. Język polski jest w programie Wydziału Filologii (np. na literaturze ukraińskiej), Historii, Politologii i Stosunków Międzynarodowych (np. na Katedrach Stosunków Międzynarodowych i Informacji Międzynarodowej jest 2 lata – na II i III roku).

Kolejnym pytaniem jest to o cele kształcenia studentów polonistyk? Czy są to cele pragmatyczne: przygotowania do zawodu nauczyciela języka polskiego na Ukrainie, tłumacza, pracownika firm współpracujących z Polską lub polskich na Ukrainie, pracowników polskich instytucji na Ukrainie, np. ambasady, konsulatów? Czy jest możliwe kształcenie uniwersalne, przygotowujące do wszystkich tych ról w przyszłości? A może raczej polonistyki powinny kształcić przyszłych badaczy naukowych zajmujących się literaturą polską na Ukrainie i badaniem języka polskiego na Ukrainie? A może jeszcze inaczej – głównym celem jest przygotowanie na poziomie wyższym przyszłych emigrantów do Polski i dalej – Europy?

Na tak postawione pytania można znaleźć odpowiedzi: „(...) Chodzi tutaj wyłącznie o naprawdę zawodowe przygotowanie przyszłego filologa, a nie, powiedzmy, przyspieszone nauczanie na kursach językowych. Otóż pełnowartościowość szkolenia filologicznego widzę w nierozzerwalnym harmonijnym związku wiedzy tak w zakresie synchronii, jak i diachronii. Należyte przygotowanie studenta-filologa w dziedzinie historycznej jest niezawodną rękojmią jego osiągnięć w dziedzinie synchronii” [1, s. 452]. Dalej autorka uzasadnia potrzebę wiedzy z historii języka polskiego koniecznością tłumaczenia zasad ortograficznych i pochodzenia alternacji. Studenci powinni „łatwo komunikować się z nosicielami języka”. Należy pozwolić im zanurzyć się w kulturę nauczanego języka, zanim zderzą się z nią w życiu prawdziwym. Służyć temu ma odpowiednie wyposażenie Gabinetu Polonistycznego [11, s. 523]. Na aspekt komunikacyjny nauczania polszczyzny (jak innych języków obcych) zwraca uwagę Natalia Demianenko. Wskazuje jednak też na aspekt interkulturowy: rozwój osobowości [3, s. 534]. Przy próbach odpowiedzi na powyższe pytania, warto być może wziąć pod uwagę to, czego oczekuje się w Polsce od polonistyk zagranicznych. Władysław Miodunka wymienia: tworzenie gramatyk porównawczych, słowników dwujęzycznych, podręczników kursowych dla poziomu A i B1, podręczników wiedzy o Polsce napisanych w języku pierwszym uczących się, antologii tekstów na poziomach A i B1 objaśnionych w języku pierwszym uczących się [14, s. 601-607].

Dalsze pytania:

Jakie miejsce w studiach polonistycznych zajmuje nowoczesne kształcenie językowe? Na jakim poziomie znajomości języka polskiego kończą absolwenci polonistyk? Czy

poddają się zewnętrznemu ocenianiu, przede wszystkim egzaminom certyfikatywnym z jpo. Jeżeli nie – jakie są tego przyczyny?

Czy jest możliwa koordynacja działań naukowych poszczególnych polonistyk na Ukrainie?

W jakim stopniu działania te są zsynchronizowane z projektami badawczymi polonistyk w Polsce i innych polonistyk zagranicznych?

Czy istnieje realna szansa na wypracowanie wspólnego planu działań polonistyki ukraińskiej w celu ubiegania się o wsparcie z Polski, np. w zakresie finansowania badań naukowych (w tym stypendiów).

W jaki sposób polonistyki są włączone w edukację szkolną, np. w zakresie przygotowywania podręczników, organizowania pomocy metodycznej, prowadzenia warsztatów, kształcenia podyplomowego? Czy przyszli poloniści uczeni języka polskiego są uczeni w sposób taki, by poznane „na sobie” metody mogli kiedyś kopiować w szkołach?

Przy odpowiedzi na powyższe pytania proponuję wziąć pod uwagę schemat edukacji polonistycznej na Ukrainie:

	Ministerstwo Spraw Zagranicznych / fundacje realizujące projekty finansowane przez MSZ	Ambasada RP / konsulaty / stali konsultanci – doradcy		Instytucje polskie i polsko-ukraińskie / ukraińsko-polskie promujące kulturę polską za granicą, np. instytuty polskie	
	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego			Ministerstwo Nauki i Oświaty Ukrainy	
Ośrodki glottodydaktyki i polonistycznej poza Polską: Zachód		Centrum Polonistyczne dla szkolnictwa wyższego			Ośrodki glottodydaktyki polonistycznej poza Polską: Wschód
	Ośrodki glottodydaktyki polonistycznej w Polsce	Polonistyki na Ukrainie	Lektoraty	[ośrodki glottodydaktyki ukraińskiej]	
		Polonistyczne studia zaoczne	Polonistyczne studia podyplomowe		
	Ministerstwo Edukacji Narodowej	Centrum Metodyczne		Ministerstwo Nauki i Oświaty Ukrainy	
		Centrum Metodyczne – filie			
		Szkolnictwo polskie: niezależne od systemu oświaty Ukrainy lub związane tylko formalnie	Szkolnictwo polskojęzyczne (język polski jako obcy) w systemie oświaty Ukrainy		

Jak widać, polonistyki zajmują tu centralne miejsce. To właśnie polonistyki mogłyby brać czynny udział w pracach centrum polonistycznego dla szkolnictwa wyższego, kształcić kadrę nauczycielską i metodyczną do centrów metodycznych, prowadzić zajęcia lektoratowe w innych uczelniach. Obecnie pojawia się szansa tworzenia przy polo-

nistykach ośrodków certyfikacji. W systemie tym chodzi o spójność działań i drożność karier: dla ucznia: od przedszkola do doktoratu (na Ukrainie lub w Polsce, lub częściowo na Ukrainie, częściowo w Polsce), dla nauczyciela: możliwość uzyskiwania stopni naukowych (na Ukrainie i w Polsce), dla pracowników naukowych: możliwość działania na wspólnym obszarze naukowym (na Ukrainie i w Polsce), np. w zakresie udziału w projektach, składania wniosków projektowych w Polsce, zasiadania w radach w Polsce itd.

Proponowane działania:

Przyjęcie priorytetu kształcenia nauczycielskiego w oparciu o wspólnie opracowany program nauczania. Chodzi tu o ujednoczenie bazy wiedzy z metodyki nauczania języka polskiego (jako obcego).

Metoda komunikacyjna i kulturowa w nauczaniu. Przygotowanie w zakresie znajomości kultury polskiej.

Podejście zadaniowe, interkulturowe i międzykulturowe.

Włączanie ukraińskiej edukacji polonistycznej do systemu globalnego (konkursy, Internet, kształcenie on-line).

Powszechna certyfikacja lub inne egzaminy zewnętrzne.

Umiejętność pracy z nowoczesnymi podręcznikami, doboru adekwatnych podręczników do poszczególnych grup.

Oczywiście powinny być umożliwione kariery indywidualne dla tych polonistów, którzy chcą doskonalić umiejętności tłumaczenia, prowadzić badania naukowe. Dla nich powinny być dostępne stypendia na realizację skoordynowanych planów badawczych.

Standaryzacja poziomu kształcenia poszczególnych polonistyk poprzez powszechne egzaminy językowe zewnętrzne dla absolwentów, konkursy prac magisterskich i in.

Powołanie wspólnego pisma naukowego – rocznika, w którym byłyby publikowane prace młodych polonistów.

Organizacja stałych cyklicznych spotkań (seminariów) naukowych polonistyk – spotkania te mogłyby być skupione wokół działań naukowych, np. językoznawczych, literaturoznawczych, edytorskich, metodycznych i in.

Pozwolę sobie zakończyć słowami prof. Dąbrowskiej: „Polonistyka stanowi całość, która składa się z uzupełniających się skrzydeł – krajowego i zagranicznego” [2, s. 752]. Oby jak najwięcej polonistów zrozumiało jak najszybciej tę prostą prawdę. Musi to być całość na zasadzie partnerstwa – co nam, polonistom zagranicznym, daje nadzieję, ale stawia też wymagania. Może warto zacząć od uporządkowania tego, co z takim trudem udało się wypracować do tej pory?

BIBLIOGRAFIA:

[1] Czernysz Tatiana, Komponent historyczny w szkoleniu polonistycznym, [w:] Jewropejskyj wymir ukrajins`koi polonistyky, KNU, Kijów 2007, s. 452-457.

[2] Dąbrowska Anna, Polonistyka w Polsce a polonistyka w świecie. Centrum i peryferie?, [w:] Polonistyka wobec wyzwań współczesności, tom II, red. S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014, s. 750-753.

[3] Demianenko Natalia, Misce frazeologiji u pidgotowci polonista wyższiw nawczalnych zakładiw Ukrainy, [w:] Jewropejskyj wymir ukrajins`koi polonistyky, KNU, Kijów 2007, s. 534-540.

[4] Dowżok Tetiana, Katedra Polonistyki Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki w Kijowie, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 201-208.

[5] Gulczyn Michał, O nauczaniu języka polskiego w Chersoniu, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 255-258.

[6] Kozyckij Andrij, 190 lat historii katedr filologii polskiej na Uniwersytecie Lwowskim, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 209-222.

[7] Kratiuk Julia, Sowtys Natalia, Język polski w Akademii Ostrogskiej, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 253-254.

[8] Krawczuk Ała, Petrichina Ludmiła, Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 223-232.

[9] Lesiuk Mykoła, Busiło Samanta, Polonistyka na Uniwersytecie Przykarpacim im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 233-238.

[10] Liczkiewicz Wiktoria, Język polski na Ukraińskim Uniwersytecie Państwowym w Kamieńcu Podolskim, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 295-296.

[11] Liczkiewicz Wiktoria, Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Państwowym w Kamieńcu Podolskim, [w:] Jewropejskij wymir ukrajins`koi połonistyky, KNU, Kijów 2007, s. 521-527.

[12] Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych, red. Małgorzata Czermińska, Katarzyna Meller, Piotr Fliciński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2007.

[13] Mazur Jan, Polonistyka za granicą – tradycja i problemy współczesności, [w:] Polonistyka za granicą. Tradycje i perspektywy, red. Anna Kietlińska, Podlaski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Białymstoku, Białystok 2012, s. 15-23.

[14] Miodunka Władysław, Czego krajowa glottodydaktyka polonistyczna nie może zrobić dla uczących się polskiego w różnych krajach świata?, [w:] Polonistyka wobec wyzwań współczesności, tom II, red. S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014, s. 601-607.

[15] Misiac Natalia, Centrum Polonijne Państwowego Uniwersytetu w Żytomierzu – część składowa polsko-ukraińskiego dialogu kultur, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 263-266.

[16] Misiac Natalia, Czasopismo naukowe „Ukraińska Polonistyka” w Żytomierzu, <http://eprints.zu.edu.ua/6237/1/Czasopismo%20naukowe%20%E2%80%9CUkrai%C5%84ska%20Polonistyka%E2%80%9D%20w%20C5%BBytomierzu%20Nowa%20szko%C5%82a.Word.pdf> (17.09.2015)

[17] Misiac Natalia, Połonistyka w Żytomirs`komu Dierżawnomu Uniwersitetu imeni Iwana Franka (druga połowina XX – początok XXI ST), „Ukraińska Polonistyka”, nr 1, Istoryko-filozofs`ki doslidżennia.

[18] Mokłycia Andrij, Polonistyka na Wołyńskim Uniwersytecie Narodowym im. Łesi Ukrainki, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 245-247.

[19] Polonistyka bez granic, red. Ryszard Nycz, Władysław Miodunka, T. Kunz, Universitas, Kraków 2011.

[20] Polonistyka w świecie. Pierwsza konferencja polonistyki zagranicznej, Warszawa, 4-6 września 1998 roku (wybór materiałów), red. Stanisław Dubisz, Alina Nowicka-Jeżowa, Jerzy Święch, Wydział Polonistyki UW, Warszawa 2001.

[21] Popadyniec Anna, Hrabińska Aleksandra, Polonistyka na Wydziale Filologicznym Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobyczu, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 239-241.

[22] Radyszewskij Rostysław, Krótkie podsumowanie ukraińskiej polonistyki literaturoznawczej, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 191-200.

[23] Radyszewskij Rostysław, Pidsumki ukrajins`koi literaturoznawczoji połonistyky, [w:] Jewropejskij wymir ukrajins`koi połonistyky, KNU, Kijów 2007, s. 7-35.

-
- [24] Radyszewskij Rostysław, *Ukrajins`ka polonistyka: problemy, szkoły, sylwetky*, KNU, Kijów 2010.
- [25] Romanowa Neonila, *Język polski i studia polonistyczne na Kijowskim Uniwersytecie Sławistycznym*, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 297-299.
- [26] Sołdatenko Tamara, *Język polski na Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym w Berdiańsku*, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 271-273.
- [27] Sowtys Natalia, *Nauczanie języka polskiego w Uniwersytecie Narodowym „Akademia Ostrogska”*, [w:] *Polonistyka za granicą. Tradycje i perspektywy*, red. Anna Kietlińska, Podlaski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Białymstoku, Białystok 2012, s. 51-54.
- [28] Sowtys Natalia, *Polonistyka w Równem*, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 249-251.
- [29] Zabołotna Oksana, Krywoszeja Igor, *Działalność Umańskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Pawła Tyuczyny na polu polsko-ukraińskiej współpracy naukowo-edukacyjnej*, „Postscriptum Polonistyczne” 2009, nr 1(3), s. 267-270.
- [30] <http://odrodzenie.org.ua/news.php?extend.41> (17.09.2015).
- [31] <http://www.bristol.us.edu.pl/czlonkowie.php> (20.10.2015).
- [32] http://www.historia.umk.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2473:polonia-na-poudniowej-ukrainie-zaproszenie-na-wyklad-prof-j-sinkewycza&catid=1:z-ostatnich-dni&Itemid=83 (17.09.2015)
- [33] http://www.interpolonistyka.pl/images/RAPORT_PODSTAWOWY.pdf (21.10.2015).
- [34] <http://www.interpolonistyka.pl/o-nas> (20.10.2015).
- [35] <http://zu.edu.ua/centr.html> (20.10.2015)